УДК 930

О. М. Гайдай,
канд. іст. наук, доцент кафедри історії
Чорноморського державного університету імені Петра Могили,
м. Миколаїв, Україна

РОЛЬ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПЕРІОДИЧНОЇ ПРЕСИ У ВИСВІТЛЕННІ ДІЯЛЬНОСТІ РОДИНИ ХАРИТОНЕНКІВ (НА МАТЕРІАЛАХ 1990–2000 рр.)

Періодична преса, зокрема газетна періодика, є важливою групою історичних джерел для дослідження історії династії Харитоненків. Автор у статті розглядає роль регіональної періодичної преси у висвітленні діяльності родини Харитоненків у контексті соціально-економічних процесів, що проходили в Російській імперії в кінці XIX – на початку XX століття на матеріалах Сумської преси 1990–2000 рр.

Роль та діяльність династії підприємців цукрозаводчиків Харитоненків потребує всебічного вивчення. Подолавши шлях від селян слободи Нижньої Сироватки, Сумського повіту, Харківської губернії, до найзаможнішого та впливового роду цукрозаводчиків, Харитоненки, завдяки наполегливій праці перетворили провінційне місто Суми на провідний центр цукрово-рафінадної галузі Харківщини. Саме тому ця тема на сторінках регіональної Сумської преси набуває особливої актуальності в контексті соціально-економічних процесів, що проходили в Російській імперії в кінці XIX на початку XX століття.

Ключові слова: *періодична преса; купець; підприємець; цукрова промисловість; благодійність.*

У кінці 80-х на початку 90-х років XX ст. у зв'язку з доленосними змінами в усіх сферах суспільного та культурного життя України починає відроджуватися інтерес до ролі та діяльності купецтва як стану. За радянських часів купецтво згадувалось в основному з негативним відтінком. І лише з набуттям Україною незалежності стало можливим розпочати новий етап у дослідженні загальноросійського та регіонального купецтва. Роль та діяльність династії підприємців цукрозаводчиків Харитоненків потребує всебічного вивчення. Подолавши шлях від селян слободи Нижньої Сироватки, Сумського повіту, Харківської губернії, до найзаможнішого та впливового роду цукро-заводчиків, Харитоненки, завдяки наполегливій праці перетворили провінційне місто Суми на провідний центр цукрово-рафінадної галузі Харківщини. Саме тому ця тема на сторінках регіональної Сумської преси набуває особливої актуальності в контексті соціально-економічних процесів, що проходили в Російській імперії в кінці XIX – на початку XX століття. Криза феодально-кріпосницької системи, жвавий розвиток капіталістичних відносин, визначення ролі та місця регіонального купецтва в складних історичних процесах є однією з проблем, що потребує вивчення. Науковий інтерес мають також проблеми пов'язані з підприємництвом, спадкоємності родинного підприємництва, проблеми повсякденного життя та сімейно-родинних відносин.

При підготовці статті використовувався синтез методологічних підходів, що полягають у співвідношенні індивідуального та соціального параметрів досліджуваного історичного процесу. Наше дослідження має соціоантропологічну спрямованість. На думку автора це допоможе розкрити індивідуальність історичних осіб, показати багатогранність їх діяльності, особливості міжособистісних та сімейних відносин, сутність зв'язків із суспільством, особистісні якості, що склалися в мікро- та макросоціально-економічній ситуації середини XIX початку XX століття. Сферою дослідження гуманітарних наук повинні стати проникнення у сутність людини, осягнення його фізичних, духовних та соціальних властивостей та якостей його багатомірних та

багатоваріантних зв'язків з навколишнім середовищем [1, с. 37]. Серед українських науковців, вивчаючих методологічні засади дослідження історії преси варто назвати М. Нечиталюка та М. Романюка. М. Нечиталюк виділяє такі методи дослідження як: бібліографічно-статистичний, біографічно-науковий, структурно-аналітичний, жанрово-видовий, хронологічно-проблемний, тематично-монографічний [2]. На думку М. Романюка, є три найчастіше вживані конкретно-наукові методи дослідження – бібліографічно-описовий, комплексно-аналітичний (він поєднує різні методи – системно-хронологічний, історико-описовий й аналі-тичний, проблемно-тематичний, жанровий, біографічний, бібліографічний), монографічне дослідження [3, с. 32]. Приклад історичного образу, портрету видатної людини, що з'являється у переломні епохи, чи «образ» власне епохи наводиться як взірець історичного узагальнення, як спосіб теоретичного і естетичного освоєння світу у дослідженнях О. Гулиги [4]. Вагомою з методологічної точки зору є робота С. Костя [5]. Автор, на прикладі західноукраїнської преси з'ясовує теоретичний аспект методологічних проблем дослідження першої половини XX ст. Засадами дослідження він уважає ідеї державності, соборності й боротьби. Саме ці три ідеї, які одночасно є суттю і українського національного життя, і його пізнання, і науки про нього, повинні стати загальними фундаментальними засадами досліджень з історії преси [5, с. 191].

Регіональна преса є важливим джерелом вивчення персоніфікованої історії. На сторінках регіональної преси мали можливість друкувати історичні матеріали краєзнавці та колекціонери. З'являється низка статей наукового та популяризаторського характеру. Саме через пресу краєзнавці отримали трибуну для поширення історичної інформації, яку вони роками збирали по крихтах. Активно статті в періодичних виданнях: газетах, журналах, тижневиках, наукових записках, частинах літературно-художніх альманахів та збірниках, присвячено родині Харито-ненків, починають виходити у 1990 році. Виходять друком статті: Г. Петрова «Чехов про Харитоненка» [6], І. Ліщинського та В. Токарєва: «І мільонер, і меценат» [7], «Експлуататор чи благодійник?» [8], «З тієї ж династії» [9], «Продолжил дело отца» [10]; О. Кисельова «Що обіцяв батько, віддава син» [11], В. Циндренко про І. Г. Харито-ненка [12], В. Звагельський «Хто же він?» [13]. Ці статті було присвячено дослідженню життя та діяльності родини Харитоненків, їх значенню та ролі у створенні інфраструктури міста Суми, забезпеченню роботою місцевого населення. Позабуті за радянських часів сторінки історії почала відновлювати регіональна преса. Тижневик «Панорама Сумщини» став флагманом повернення славних імен Івана Герасимовича Харитоненка та його сина Павла Івановича.

1991 рік розпочався з друку 10 січня в «Панорамі Сумщини» номеру під назвою «Нижньосироватський селянин і його нащадки в творчості видатних художників» [14]. Широкому загалу було представлено картинну галерею портретів родини Харитоненків. Серед них: портрет Герасима Харитоненка (батька Івана Герасимовича) роботи художника М. Нєврьова, портрет Віри Харитоненко роботи І. Рєпіна, портрет Олени Олив (дочки Павла Івановича Харитоненка) роботи В. Сєрова. Також були надруковані парні портрети Павла Івановича та Івана Павловича Харитоненків (батька та сина) роботи Ф. Малявіна. Згодом наступні номери «Панорами Сумщини» поповнюються робо-тами Ф. Фламенга та К. Сомова. Праця портретистів та історичних живописців, відомих та успішних була по кишені лише найзаможнішим та впливовим родинам Європи, до яких і належала династія Харитоненків.

6 червня 1991 році виходить спеціальний випуск «Панорами Сумщини» – «Харитоненко без домислів и прикрас» [15]. Це був благодійний випуск, який підтримали об'єднання цукрової промисловості Сумської, Харківської, та Курської областей. Тираж 50000 примірників. Виручені за продаж газет гроші пішли у фонд відновлення пам'ятника Івану Герасимовичу Харитоненку [16]. І дійсно у 1996 році до Дня міста Суми пам'ятник роботи місцевого скульптора Анатолія Аврамовича Івченка було віднов-лено. За підрахунками автора у регіональній пресі за 1991 рік з'явилося 7 статей присвячених родині Харитоненків. Серед авторів статей слід відзначити Г. Петрова, М. Чугая, Л. Яковенко. Вони писали про незвичайну долю Харито-

ненків [17], про станцію, яка носила ім'я Харитоненка (Білгородська область), яка з невідомих причин була перейменована на станцію Ільок-Пеньківку [18].

Починаючи з 1992 року інтерес до історії родини Харитоненків невпинно зростав. Крім «Панорами Сумщини», матеріали друкуються у Сумській суспільно-діловій газеті «Ваш шанс», у районній громадсько-політичній газеті «Глухівщина», газетах «Вісті з України», «Літературна Україна», «Добрий день», «Предприниматель», «Уик-энд». Зростало і коло авторів, що переймались долею повернення доброго імені родини Харитоненків. До плеяди журналістів-краєзнавців-дослідників приєднуються Н. Книш [19], О. Мігулько [26], В. Сорока [25], С. Кондратенко [20], М. Вороненко [21], А. Кравченко [22], В. Звагельський [23], В. Токарєв [24], В. Мусін-Пушкін [27]. Головним чином їх цікавила тема благодійництва, меценатства, колекціонування, мистецької та будівельної діяльності. Г. Петров [28] продовжував плідно популяризувати улюблену тему. Особливе значення для читачів «Панорами Сумщини» мала стаття М. Чугая присвячена презентації книги К. Бертон «Посольство Великобританії у Москві. Особняк Харитоненка» [29]. Книга вийшла у 1991 році в Лондоні двома мовами: анлійською та російською. Дослідження присвячено святкуванню 100-річного ювілею особняка Харитоненко у Москві, яке будувалось протягом 1891–1893 років. К. Бертон не випадково звернулася до вивчення історії особняка Харитоненків, бо саме в ньому знаходився центр соціального та культурного життя Москви кінця XIX ст., і саме тут впродовж багатьох років розміщувалося Британське посольство. Саме періодична преса на початку 1890-х років могла оперативно донести нову та цікаву інформацію до пересічних громадян.

Не залишився осторонь висвітлення історії династії Харитоненків і український науково-популярний щомісячний ілюстрований журнал «Пам'ятки України», що висвітлював проблеми збереження та популяризації в Україні скарбів матеріальної і духовної культури, україністики, розвитку музейної справи. Статті Т. Скибицької [30] та В. Акуленко [31] показали, що зацікавленість історією родини Харитоненків виходить з регіонального на всеукраїнський рівень. Протягом 1992–1994 років вийшло більше ніж 22 публікації у періодичній пресі.

З початком 1995 року відчуваються зміни у напрямках досліджень сумських краєзнавців. З'являються статті присвячені господарській та підприємницькій діяльності родини Харитоненків. Так автор Н. Карапетян у трьох номерах друкує матеріал під назвою «Рафинад в кусках, в плитках, в головах…» [32]. Господарській діяльності також присвячено публікацію В. Безсмертного «У господарствах поміщиків» [33]. На початку XX ст. володіння Харитоненків складали майже 70 тисяч десятин власної землі і 30 тисяч орендованої з 11 маєтками, посівами цукрових буряків і хлібів, лісництвами, молочними фермами, садами і т. д. [34]. Але все ж таки купецтво в кінці XIX на початку XX століття залишалося носієм старої патріархальної культури. Поступово в його колі сформувалося принципово нове світорозуміння, засноване на сполученні традиційного і прогресивного. Стаття В. І. Талденко «Слово чести» Павла Харитоненко» [35], присвячена спогадам вихованки дитячого притулку Харитоненка, яскраво ілюструє новий підхід до підприємництва, як приватної ініціативної діяльності, де вивчається як матеріальна так і духовна сторона його розвитку, роль і місце в ньому людини з високим творчим і культурним потенціалом. Стаття про створення в Сумах торгового дому «Харитоненко і син XXI ст.», мета якого сприяти відродженню меценатства і спонсорства на базі досвіду родини Харитоненків, з'являється на шпальтах газети «Голос Посулля» [36]. На творчий характер підприємництва, і, зокрема, його внесок у розвиток освіти і культури звертається увага у статті Є. Прохасько «К истории отношений мецената и художника (П. И. Харитоненко и М. В. Нестеров)» [37]. Пошуковій роботі сумських архівістів по уточненню дати народження їхнього земляка Івана Герасимовича Харитоненка присвячена стаття Н. В. Книш [38] Історія першої дитячої аптеки в Сумах, побудованої 1914 року П. І. Харитоненком розкривається у статті Н. Гноєвої [39].

1996 рік став роком відновлення історичної справедливості. На своє місце у центрі м. Суми, на Покровській площі, було повернуто пам'ятник Івану Герасимовичу Харитоненку. Тому більшість публікацій у

регіональній періодичній пресі були присвячені особистості І. Г. Харитоненка, його різноплановій діяльності, легендарному заповіту, в якому більша половина спрямована на благодійні цілі, на потреби монастирів, храмів і церковних шкіл. Показовими для цього періоду були статті В. Мірошник «Коли Харитоненко займе свій постамент?» [40], В. Максютенка «Трудом возвеличиваюсь…» [41], І. Ліщинського та В. Токарєва «Хто такі Харитоненки?» [42], Г. Хвостенко «Любіть Суми так, як люблю я» [43] та інші. У 1997 році продовжують виходити статті присвячені засновнику династії цукрозаводчиків – Івану Герасимовичу Харитоненку [44]. На шпальтах газети «Сумское обозрение» починають виходити статті відомого сьогодні сумського історика і краєзнавця І. Скворцова [45]. Перші проби пера також робить О. Козлов [46], який згодом стане автором родоводу Харитоненків [47] Протягом 1996–1997 років було надруковано більше 20 статей у регіональній пресі, що розкривають різні сторони життя відомої родини цукрозаводчиків Харитоненків.

1998–1999 роки можна назвати рекордсменами за кількістю публікацій, присвячених історії династії Харитоненків (за підрахунками автора більше ніж 30). Найбільше статей відповідної тематики друкували газети «Ваш шанс», «Данкор» та «Фрунзенець». Стабільним було коло авторів: «Ваш шанс» друкував статті В. Комарова [48], Н. Шульженко [49], газету «Данкор» представляла Н. Гноєва [50], «Фрунзенець» – Л. Бугайченко [51]. У цей період тематика статей стосувалась в основному візиту в Суми правнуків П. І. Харитоненка В. В. Мусіна-Пушкіна та Петра фон Ріттера в Україну в 1998 році [52] 1999 рік відзначився появою нового напрямку у дослідженнях краєзнавців. Виникає зацікавленість у вивченні історії маєтків родини Харитоненків, як придбаних так і новостворених [53]. Піднімаються питання збереження культурної спадщини [54], які стають особливо актуальними з початком нової ери.

Регіональна періодична преса, в якій протягом 1990–2000 років друкувалися матеріали щодо династії Харитоненків представлена наступними виданнями: Панорама Сумщини, Данкор, Ваш шанс, Арх и факт, Суми і сумчани, Агробізнес сьогодні, Панорама, Сумська старовина, Фрунзенець, Все для вчителя, Сумщина, Путивльські відомості, Дзвін, Людина і світ, Перемога, Труд, Украина, Art line, Голос Посулля, Радянська правда, Сумское обозрение, Сла-вутич, Ворскла, Ленінська правда, Глухів-щина, Вісті з України, Літературна Україна, День, Пам’ятки України, Предриниматель, Огонек, Вперед, В двух словах, Ділові новини, Новина, Вісник СДАУ, Ярославна, Наша демократична Сумщина, Ярмарок, Голос Украины, Червоний промінь, Площа незалежності, Уикенд, Жінка, Вестник Сумской недвижимости, Комсомольская правда в Украине, Слобідський край, Молодь України, Вісник, Наш Тростянець, Рада. Така кількість періодичних видань говорить про цікавість з боку читача до історичних тем, зокрема до династії Харитоненків. Саме вони допомогли комплексно висвітлити історію підприємницької, меценатської діяльності цієї родини, з’ясувати маловідомі факти життя, та об’єктивно визначити місце й оцінити значення в суспільних процесах Слобідської України.

Періодична преса впливає безумовно на формування громадської думки. Тому періодична преса, зокрема газетна періодика, є важливою групою історичних джерел для дослідження історії династії Харитоненків. І власне вони заслуговують на таке дослідження, тому що девіз герба родини Харитоненків «Працею возвеличуюсь» став сенсом їхнього життя.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Медушевская О. М. Методология истории / О. М. Медушевская, М. Ф. Румянцева. – М. : РГГУ, 1997. – 72 с.
2. Нечиталюк М. Методологічні проблеми історико-журналістських досліджень / М. Нечиталюк // Українська періодика: Історія і сучасність: Тези доп. і повід. Всеукр. наук.-теорет. конференції 9–10 грудня 1993 р. – Львів, 1993. – С. 17.
3. Романюк М. Українське пресознавство на порозі XXI століття / М. Романюк. – Львів : Світ, 2000. – 110 с.
4. Гулыга А. Эстетика истории / А. Гулыга. – М. : Наука, 1974. – 127 с.

5. Кость С. Дослідження історії західноукраїнської преси: методологічні проблеми / С. Кость // Вісник Львівського університету. Серія журналістики. – 2006. – Вип. 28. – С. 184–192.
6. Петров Г. Чехов про Харитоненка // Панорама Сумщини. – 1990. – 27 вересня.
7. Ліщинський І. І мільонер, і меценат / І. Ліщинський, В. Токарєв // Панорама Сумщини. – 1990. – 29 березня. – С. 7.
8. Ліщинський І. Експлуататор чи благодійник? / І. Ліщинський, В. Токарєв // Панорама Сумщини. – 1990. – 16 серпня. – С. 6.
9. Ліщинський І. З тієї ж династії / І. Ліщинський, В. Токарєв // Панорама Сумщини. – 1990. – 29 листопада. – С. 6.
10. Лищинский И. П., Токарев В. Р. Продолжил дело отца / И. П. Лишинский, В. Р. Токарев // Машиностроитель. – 1990. – 7 июня.
11. Кисельов О. Що обіцяв батько, віддава син / О. Кисельов // Панорама Сумщини. – 1990. – 13 вересня.
12. Циндренко В. Про І. Г. Харитоненка / В. Циндренко // Панорама Сумщини. – 1990. – 24 травня.
13. Звагельський В. Хто же він? / В. Звагельський // Панорама Сумщини. – 1990. – 29 березня. – С. 7.
14. Нижньосироватський селянин і його нащадки в творчості видатних художників // Панорама Сумщини. – 1991. – 10 січня.
15. Харитоненки без домислів і прикрас // Панорама Сумщини – 1991. – 6 червня.
16. Сергиенко М. В. Иван Герасимович Харитоненко глазами сумских краеведов / М. В. Сергиенко // Матеріали історико-краєзнавчої конференції до 190-річчя з дня народження І. Г. Харитоненка. – Суми: ДВНЗ «УАБС», 2012. – С. 70–75.
17. Петров Г. Кетлін Маррел: доля Харитоненків – незвичайна / Г. Петров, М. Чугай // Панорама Сумщини. – 1991. – 4 липня. – С. 3.
18. Петров Г. Знищенна назва / Г. Петров // Панорама Сумщини. – 1991. – 5 вересня. – С. 6.
19. Кныш Н. В. Сумщина: 18-й год / Н. В. Кніш // Ваш шанс. – 1994. – № 23–25. – С. 14.
20. Кондратенко С. Семья Харитоненко: Промышленники, благотворители, меценаты, коллекционеры / С. Кондратенко // Ваш шанс. – 1993. – № 25. – С. 2, – № 26. – С. 2, – № 29. – С. 3.
21. Вороненко М. Добро пам’ятається віки:розповідь про відомих цукрозаводчиків Харитоненків / М. Вороненко // Глухівщина. – 1992. – С. 5 грудня.
22. Кравченко А. Доброчинці / А. Кравченко // Літературна Україна. – 1992. – 4 червня.
23. Звагельський В. За духовним заповітом Харитоненків / В. Звагельський // Панорама Сумщини. – 1992. – 30 квітня. – С. 5. Сумчани в посольстві Великобританії / В. Звагельський // Добрий день. – 1992 – 3 квітня. – С. 2.
24. Токарев В. Главная контораХаритоненко / В. Токарев // Предприниматель. – 1992. – № 5 (6), – 28 февраля – 6 марта. – С. 8.
25. Сорока В. Меценати / В. Сорока // Добрий день. – 1994. – 14 жовтня. – С. 5.
26. Мигулько О. Доля родини Павла Харитоненка / О. Мигулько // Панорама Сумщини. – 1992. – 27 лютого. – С. 3.
27. Мусін-Пушкін В. П. «Побувати б у Сумах» / Мусін-Пушкін // Панорама .Сумщина. – 1992. – 9 квітня. – С. 3.
28. Петров Г. Художня Харитоненкіана / Г. Петров // Панорама Сумщини. – 1992. – 27 лютого. – С. 4-5.
29. Чугай М. Презентація книги «Посольство Великобританії у Москві. Особняк Харитоненка» / М. Чугай // Панорама Сумщини. – 1992. – 26 березня. – С. 4.
30. Скибицька Т. Харитоненки / Т. Скибицька // Пам’ятки України. – 1992. – № 2–3. – С. 39–40, 117–118.
31. Акуленко В. Творці мистецького добра / В. Акуленко // Пам’ятки України. – 1992. – № 2–3. С. 38.
32. Карапетян Н. Рафинад в кусках, в плитках, в головах… / Н. Карапетян // Ваш шанс. – 1995. – 24 декабря. – С. 12; 21–31 декабря. – С. 13; 28.12 – 7.01. – С. 11.
33. Безсмертний В. У господарствах поміщиків / В. Безсмертний // Наш Тростянець. – 1995. – 2 серпня. – С. 2.
34. Слабошпицький М. Ф. Українські меценати: Нариси з історії української культури/2-ге видання, допов. / М. Ф. Слабошпицький. – К. : Вид-во М. П. Коць; Ярославів Вал, 2006. С. 195.
35. Талденко В. И. «Слово чести» Павла Харитоненко / В. И. Талденко // Ваш шанс. – 1995. – 28 декабря. – С. 11.
36. Факти // Голос Посулля. – 1995. – 15 липня. – С. 2.
37. Прохасько Е. К истории отношений мецената и художника (П. И. Харитоненко и М. В. Нестеров) // Уик-енд. – 1995. – № 12, 23 – 30 марта. – С. 9.
38. Кныш Н. В. Скупые рыцари архива (записки архивиста) // Ваш шанс. – 1995. – № 5, –2 – 12 февраля. – С. 1.
39. Гноевая Н. Возвращение «Святой Зинаиды» / Н. Гноевая // Данкор. – Сумы. – 1996. – 12 сентября. – С. 6.
40. Мірошник В. Коли Харитоненко займе свій постамент? / В. Мірошник // Ярмарок. – 1996. – 12 квітня.
41. Максютенко В. «Трудом возвеличиваюсь…» / В. Максютенко // Голос Украины. – 1996. – 25 июня. – С. 12; Ворскла (В.Писарывка). – 1996. – 10 июля. – С.2; Славутич (Сумы). – 1997. – 28 марта. – С. 2.
42. Ліщинський І., Токарєв В. Хто такі Харитоненки? / І. Ліщинський, В. Токарєв // Фрунзенець. – 1996 – 14 червня. – С. 1.
43. Хвостенко Г. «Любіть Суми так, як люблю я» / Г. Хвостенко // Добрий день. – 1996. – 28 червня. – С. 4–5.
44. Махайова О. Засновник цукрової династії / О. Махайова // Перемога. – 1997. – 24 вересня. – С. 2.
45. Скворцов И. Памяти почетного гражданина / И. Скворцов // Сумское обозрение. – 1997. – 27 июня. – С. 9.; Скворцов И., Волгарева Г. «Звон в Троицком храме будет всегда московский» / И. Скворцов, Г. Волгарева // Сумское обозрение. – 1997. – 23 мая. – С. 11.

46. Козлов А. Вино семья Харитоненко получала из Петербурга, а вот наливку покупала в Сумах // Сумское обозрение. – 1997. – 10 октября. – С. 8.
47. Былая слава (Родословная Харитоненко) / А. Козлов // Скарбниця української культури: Зб. наук. пр. – Чернігів, 2006. – Вип. 7. – С. 95–105.
48. Комаров В. «Многое замолкло. Многие ушли…» / В. Комаров // Ваш шанс. – 1998. – 7 мая. – С. 5; «Лебединая песня» П. И. Харитоненко // Ваш шанс. – 1998. – 27 августа. – С. 8; «Все прошлое кажется сном…» / П. И. Харитоненко // Ваш шанс. – 1999. – 4 марта. – С. 30; 18 марта. –С. 31; 25 марта. – С. 30; 1 апреля. – С. 32; 8 апреля. – С. 36; 15 апреля. – С. 36; 29 апреля. – С. 32; 13 мая. – С. 32; 20 мая. – С. 32; Харитоненко в Натальевке // Ваш шанс. – 1999. – 11.02. – С. 31; 18 февраля. – С. 28.
49. Шульженко Н. Особняк Харитоненко в Москве / Н. Шульженко // Ваш шанс. – 1998. – 9 июля. – С. 8; Посольство Великобритании – особняк Харитоненко / Н. Шульженко // Ваш шанс. – 1998. – 27 августа. – С. 8.
50. Гноевая Н. Путешествие по родным местам / Н. Гноева // Данкор. – 1998. – 21 августа. – С. 6; 28 августа. – С. 7.
51. Бугайченко Л. Один з династії Харитоненків / Л. Бугайченко // Фрунзенець. – 1998. – 15 травня. – С. 3.
52. Гноевая Н. Правнуки Харитоненко в Сумах / Н. Гноевая // Данкор. – 1998. – 14 августа. – С. 6
53. Комаров В. Харитоненко в Натальевке / В. Комаров // Ваш шанс. – 1999. – 11.02. – С. 31; 18 февраля. – С. 28.
54. Родичкина О., Родичкин И. Три века Качановки / О. Родичкина, И. Родичкин // Вісник. – 1999. – № 1 (3). – С. 30-36; Клименко Ю., Клименко Г. Качанівське диво / Ю. Клименко, Г. Клименко // Жінка. – 1999. – № 2 (лютий). – С. 8–9.

Гайдай О. М., *Черноморский государственный университет им. Петра Могилы, г. Николаев, Украина*

РОЛЬ РЕГИОНАЛЬНОЙ ПЕРИОДИЧЕСКОЙ ПРЕССЫ В ОСВЕЩЕНИИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СЕМЬИ ХАРИТОНЕНКО (НА МАТЕРИАЛАХ 1990–2000 ГГ.)

Периодическая печать, в частности газетная периодика, является важной группой исторических источников для исследования истории династии Харитоненко. Автор в статье рассматривает роль региональной периодической печати в освещении деятельности семьи Харитоненко в контексте социально-экономических процессов, проходивших в Российской империи в конце XIX – начале XX века на материалах Сумской прессы 1990–2000 гг.

Ключевые слова: *периодическая пресса; предприниматель; сахарная промышленность; благотворительность; купец.*

Gaidai O. M.*, Black Sea State University Petro Mohyla, Nikolaev, Ukraine*

THE ROLE OF THE REGIONAL PERIODICAL PRESS IN THE ILLUSTRATION ACTIVITY OF THE KHARITONENKO'S FAMILY (ON MATERIALS OF 1990–2000 AGES)

In the late 80's and early 90-ies of XX century in connection with the momentous changes in all spheres of social and cultural life of Ukraine is starting to revive interest in the role and activities of the merchants as a class.

In Soviet times, the merchants were mentioned most often with a negative shade. Only after Ukraine gained independence, it became possible to start a new stage in the study of national and regional merchants.

The role and activities of the Kharitonenko's dynasty of sugar entrepreneurs requires a comprehensive study.Having overcome the way from the peasants of the Niznya Sirivitka, Sumy district, Kharkov province, to the very wealthy and influential family of Kharitonenko, through hard work have transformed the provincial city of Sumy on the lead centre of the sugar-refinado industry of Kharkiv region.

That is why the topic on the pages of the Sumy regional press is of particular relevance in the context of socio-economic processes that took place in the Russian Empire in the late XIX early XX century. The crisis of the feudal system, brisk development of capitalist relations, defining the role and place of regional merchants in complex historical processes is one of the issues that need consideration.Scientific interest are also problems associated with entrepreneurship and family business succession, the problems of everyday life and family relations.

On the pages of the regional press had the opportunity to print historical materials historians and collectors. You receive a number of scientific articles and promotional nature. Actively articles in periodicals: Newspapers, magazines, weeklies, scientific notes and parts of literary anthologies and collections devoted to the family Kharitonenko, starting to come out since 1990. It is through the press historians got a platform for the dissemination of historical information they collected over the years bit by bit.

Key words: *periodical press; merchant; entrepreneur; sugar industry; charity.*

Рецензенти: *д-р. іст. наук, професор* ***Сінкевич Є. Г.***
д-р. іст. наук, професор ***Котляр Ю. В.***

© Гайдай О. М., 2016
Дата надходження статті до редколегії 16.03.2016